

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЄВОЇ КАТЕГОРІЇ ОЦІНКИ

Вперше термін „понятійні категорії” був введений у науковий вжиток О.Есперсеном в його класичній роботі „Філософія граматики” (1924). О.Есперсен визнає, що “поряд з синтаксичними категоріями, або окрім них, або за цими категоріями, залежними від структури кожної мови, в тому вигляді, в якому вони існують, є ще позамовні категорії, що незалежать від більш або менш випадкових фактів існуючих мов. Ці категорії є універсальними, оскільки вони застосовані до всіх мов, хоча вони рідко виражаються в цих мовах ясним і недвозначним чином. За відсутністю кращого терміну я називатиму ці категорії понятійними категоріями” [2, с.57-58].

Вслід за О.Есперсеном питання про природу понятійних категорій ставить І.І.Мещанінов. Перша робота ученого „Понятійні категорії в мові” (1945) поклала початок розробці їм теорії понятійних категорій. Серед найбільш відомих вітчизняних дослідників, що зробили внесок до розробки теми розумових основ мови, слід назвати С.Д.Кацнельсона. Цю тему

С.Д. Кацнельсон розробляє стосовно трьох основних напрямів лінгвістичних досліджень: загальна граMATика і теорія частин мови; проблема породження вислову і мовленнєвомислиннєві процеси; типологічне зіставлення мов.

У лінгвістиці категорію оцінки визначають як сукупність груп лексичних одиниць, що пов’язані спільним значенням або спільними семами. Виходячи з цього поняттєва категорія - це загальне поняття для широкої групи слів, що об’єднанні спільним значенням. „Поняттєві категорії в мовознавстві – смислові компоненти загального характеру, властиві не окремим словам та системам їх форм, а широким класам слів, що виражаються в природній мові

різноманітними засобами. На відміну від прихованих категорій та граматичних категорій, поняттєві категорії розглядаються безвідносно до того або іншого конкретного способу висловлення (прямого або непрямого, явного або неявного, лексичному, морфологічному або синтаксичному)” [2,с. 385].

Для класифікації поняттєвих категорій застосовують системний та структурний підходи. Системний підхід до поняттєвих категорій розглядається з точки зору парадигматики, тобто з їх урахуванням при формуванні певних поняттєвих полів та семантичних опозицій. Так, наприклад, можна підрозділяти поняттєві категорії на класифікуючі (які відіграють у складі опозиції інтегральну роль) та модифікуючі (які відіграють у складі опозиції диференційну роль). З іншої сторони, системна класифікація поняттєвих категорій (і відповідно поняттєвих полів) може відкривати їх співвідношення з корелятивними їм граматичними категоріями та/або розрядами.

При структурному підході до класифікації поняттєвих категорій вони розглядаються з точки зору синтагматики, тобто враховують їхню роль у формуванні семантичної структури висловлювання та тексту. Мисленнєвий зміст, що охоплює поняттєві категорії включає в себе два шари інформації – зовнішньоситуаційний (що називають також „денотативним”, „референтним”, „когнітивним”) та прагматичний (що називають також „суб’єктивним”, „модальним”, „ілокутивним”, „комунікативним”). Зовнішньоситуаційний зміст охоплює подію або факт, що відображається, з його предметними відношеннями та влаштований у вигляді пропозиції, яка має предикатно-аргументну структуру. Прагматичний зміст відображає співвіднесення того факту, що відображається, з даним мовленнєвим актом та його компонентами – учасниками комунікації, часом та місцем протікання мовленнєвого акту; воно включає в себе експресивний („емоційний”, „афективний”), апелятивний („конативний”), соціальний („стилістичний”), дейктичний („індексальний”),

інформативний („логічний”), фактичний, метамовний та естетичний („поетичний”) шари інформації [1, с. 385].

Таким чином, поняттєва категорія є універсальною мовною категорією, що має свої підходи до класифікації. В основі поняттєвої категорії лежить пропозиція, яка має предикатно-аргументну структуру. Пропозиція містить в собі образну та експресивну інформацію.

Список використаних джерел

1. Булыгина Т.В., Крылов С.А. Понятийная категория / Т.В. Булыгина, С.А.Крылов // БЭС: Языкознание / Гл.ред. В.Н. Ярцева. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2000. – 688с.
2. Есперсен О. Философия грамматики / О. Есперсон / – 2-е изд., стереотип. – М., 2002. – 408с.
3. Кацнельсон С.Д. Категории языка и мышления / С.Д.Кацнельсон – М.: Языки славянской культуры, 2001. – 851с.